CYNLLUN GWEITHREDU BIOAMRYWIAETH SIR GAERFYRDDIN/MAMALIAID ADRAN 42

Cyfeiriwch at www.mammal.org.uk/species_hub i gael gwybodaeth fanylach am y rhywogaethau

YR AMCANION CYFFREDINOL

• Clustnodi safleoedd newydd ar gyfer cynnal arolygon yn y sir.
• Hybu diddordeb gwirfoddolwyr mewn mamaliaid.
• Defnyddio rhywogaethau allweddol yn ganolbwynt ar gyfer ymwneud â'r cyhoedd/ysgolion.
• Cynyddu ymwybyddiaeth o'r rhywogaethau hynny a'r materion sy'n effeithio arnynt.

Y RHYWOGAETH	FFOTOGRAFF	Y CYNEFIN / SAFLEOEDD YN SIR GAERFYRDDIN	Y MATERION / CAMAU GWEITHREDU GOFYNNOL
Arvicola terrestris Llygoden bengron y dŵr © Dyfrig Jones		• Dŵr Croyw/Gwlyptir • Wedi'i dosbarthu'n llawer mwy eang ar un adeg, ond bellach mae'r prif boblogaethau ar wastadeddau Llanelli ac yn ardal Lacharn-Pentywyn. • Er bod ambell gofnod o'r ucheldir, yn ôl pob tebyg nid yw llygod pengrwn y dŵr wedi'u cofnodi'n ddigonol yn y rhannau hyn o'r sir.	• Y rhesymau dros y dirywiad yn niferoedd yr anifail hwn yn y sir yw difetha a cholli/darnio cynefin, bod yn ysglyfaeth i finc, a gwaith datblygu. • Mae Llanelli'n safle allweddol yn genedlaethol i lygod pengrwn y dŵr yn y Deyrnas Unedig. • Gweler y Cynllun Gweithredu ar gyfer Llygoden Bengron y Dŵr ar wefan Cyngor Sir Caerfyrddin. • Mae Ymddiriedolaeth Natur De a Gorllewin Cymru (YNDGC) wedi cyflogi swyddog prosiect llygod pengrwn y dŵr ar gyfer Sir Gaerfyrddin a Cheredigion.
Barbastella barbastellus Ystlum du © Hugh Clark/ www.bats.org.uk		• Coetir • Yn byw, yn ôl pob tebyg, mewn coetiroedd mawr sy'n fwy aeddfed ac amrywiol mewn cymoedd dyfnion, ond nid oes cofnodion wedi'u cadarnhau.	• Gweler y cynllun gweithredu ar gyfer Rhywogaethau Ystlumod ar wefan Cyngor Sir Caerfyrddin.
Erinaceus europaeus Draenog © R. Burkmar		• Tir Ffermio, Tir Llwyd a Gerddi	• Prin yw'r wybodaeth am eu niferoedd a'u dosbarthiad yn y sir ond, fel sy'n wir yng ngweddill y wlad, mae'n ymddangos bod dirywiad yn eu niferoedd. • Yn ôl pob tebyg, y bygythiad mwyaf i ddraenogod yw colli eu cynefin, ynghyd â dirywiad ffermio cymysg a chynnydd mewn maint caeau sy'n golygu y gwaredir perthi. • Mae'r defnydd o gemegion mewn gerddi ac ar gyfer ffermio dwys yn lladd yr ysglyfaeth sydd ei hangen ar ddraenogod fel bwyd, a gallent gael eu gwenwyno'n uniongyrchol yn ogystal. Caiff llawer eu lladd ar y ffyrdd hefyd. • Mae Ymddiriedolaeth Natur De a Gorllewin Cymru yn casglu cofnodion o ddraenogod yn y sir. • Gweler y cynllun gweithredu ar gyfer y Draenog ar wefan Cyngor Sir Caerfyrddin.
Lepus europaeus Ysgyfarnog © Mark Newton		• Glaswelltir a Gweundir yr Iseldir / Arfordir /Tir Llwyd / Coetir / Ucheldir • Wedi'i dosbarthu'n llawer mwy eang ar un adeg, ond bellach mae'r prif boblogaethau mewn ardaloedd bryniog nad ydynt yn cael eu ffermio mor ddwys, yng ngogledd a dwyrain y sir. Hefyd mae penrhyn Pen-bre yn ardal bwysig yn y sir i ysgyfarnogod.	• Y rhesymau dros y dirywiad yw colli cynefinoedd amaethyddol, newidiadau o ran y drefn gynaeafu a phlannu, er enghraifft newid o gywain gwair sych i ladd silwair, a phlannu cnydau grawn yn yr hydref. • Gweler y cynllun gweithredu ar gyfer yr Ysgyfarnog ar wefan Cyngor Sir Caerfyrddin. • Mae ymgyrch cardiau post ar gyfer cofnodi wedi bod ar waith ers cryn amser.

Y RHYWOGAETH	FFOTOGRAFF	Y CYNEFIN / SAFLEOEDD YN SIR GAERFYRDDIN	Y MATERION / CAMAU GWEITHREDU GOFYNNOL
Lutra lutra Dyfrgi © Mark Newton		• Dŵr Croyw/Gwlyptir/Arfordir • Mae dyfrgwn wedi'u dosbarthu'n eang ar gyrsiau dŵr a chynefinoedd cysylltiedig ledled y sir. Fe'u gwelir yn achlysurol mewn ardaloedd mwy trefol fel Llanelli ac ar hyd afon Tywi islaw Caerfyrddin.	• Er bod y poblogaethau wedi ailgryfhau'n genedlaethol, erbyn heddiw damweiniau traffig ffyrdd yw un o'r prif resymau dros farwolaethau ac efallai fod poblogaethau'n cael eu cyfyngu gan brinder safleoedd magu ynysig addas a diffyg ysglyfaeth, yn enwedig llysywennod dŵr croyw. • Gweler y cynllun gweithredu ar gyfer y Dyfrgi ar wefan Cyngor Sir Caerfyrddin.
Martes martes Bele’r coed © Tony Braithewaite		• Anifail sy'n byw ar ei ben ei hun yw bele’r coed. Mae ei boblogaeth yn isel o ran dwysedd ac mae'n byw mewn coetiroedd collddail a chonwydd yn ogystal ag ar dir mwy agored fel mannau creigiog. • Mae'n debygol fod poblogaeth weddilliol yn y sir ac mae cofnodion o'r gogledd a'r dwyrain. Gwnaed y cofnod diweddaraf yn Allt Rhyd y Groes yn 2013 yn rhannau uchaf Dyffryn Tywi.	• Mae nifer o resymau pam nad yw poblogaethau belaod y coed yn gallu ailgryfhau: mae’r gorchudd sy’n cael ei roi gan goedwigoedd yn ddarniog, ac yn y planhigfeydd mwyaf ar yr ucheldir does dim llawer o ysglyfaeth; mae coed addas gyda cheudodau ynddynt yn brin; mae ucheldiroedd creigiog a allai fod yn lloches o fath arall yn cael eu pori’n ddwys ac mae’r ysglyfaeth yn wael. • Mae gan Ymddiriedolaeth Bywyd Gwyllt Vincent swyddog Bele'r Coed ar gyfer Cymru, ynghyd â phrosiect i ystyried opsiynau ailgyflwyno posibl. • Mae arolygon tail wedi cael eu cynnal.
Micromys minutus Llygoden yr ŷd © Vaughan Matthews		• Gwlyptir/Tir Ffermio - mae'n byw mewn glaswelltir twmpathog hir, gwelyau cyrs, perthi ac ar gyrion coetiroedd. • Er mai'r unig safle yn y sir lle mae'r rhywogaeth hon wedi'i chadarnhau yw Ffen y Ffrwd, mae pobl yn eithaf sicr o'i phresenoldeb mewn mannau eraill hefyd.	• Prin iawn yw'r wybodaeth am y mamal hwn (y mae'n anodd iawn ei weld) yn y sir. • Mae'r prosiect Mamaliaid mewn Amgylchedd Cynaliadwy yn cynnal arolwg o Lygod yr ŷd yn y sir yn 2014. • Ceir Arolwg Cenedlaethol o Lygod yr ŷd (2013–14)
Muscardinus avellanarius Pathew © Jacqueline Hartley		• Tir Ffermio / Coetir. Mae coetiroedd lle mae'r is-dyfiant yn drwchus yn gynefin da ac mae perthi, prysgwydd, a mieri yn gynefinoedd pwysig hefyd. Mae'n debyg bod y pathew yn defnyddio twmpathau glaswellt y gweunydd fel nythod i aeafgysgu. • Prif gadarnle'r pathew yn y sir yw'r triongl a ffurfir gan drefi Caerfyrddin, Llandeilo, a Llanelli, er bod cofnod ohono mewn mannau eraill hefyd.	• Colli/darnio cynefin yw un o brif achosion y dirywiad yn y sir gan fod hynny'n ynysu poblogaethau. • Gweler y cynllun gweithredu ar gyfer y Pathew ar wefan Cyngor Sir Caerfyrddin. • Mae nifer o safleoedd sydd â blychau i bathewod yn cael eu monitro yn y sir, a cheir grŵp pathewod anffurfiol a thudalen Facebook.
Mustela putorius Ffwlbart © K. Williamson		• Deuir o hyd i'r ffwlbart mewn amrywiaeth o gynefinoedd sy'n cynnwys tir ffermio, coetir, corsydd, glannau afonydd, cloddiau, clogwyni môr a thwyni tywod. • Mae poblogaethau'r ffwlbart yn ailgryfhau yn y Deyrnas Unedig yn dilyn dirywiad nodedig yn ystod y	• Mae diffyg dealltwriaeth yn gyffredinol o statws ac ymddygiad y ffwlbart. • Dengys arolygon diweddar mai prin yw'r cofnodion ar gyfer Gorllewin Cymru - ni wyddys ai dirywiad yn nifer yr anifeiliaid sy'n gyfrifol am hyn ynteu nad yw'r rhywogaeth hon wedi'i

Y RHYWOGAETH	FFOTOGRAFF	Y CYNEFIN / SAFLEOEDD YN SIR GAERFYRDDIN	Y MATERION / CAMAU GWEITHREDU GOFYNNOL
		bedwaredd ganrif ar bymtheg - cyfnod pan fu i ganolbarth Cymru barhau'n gadarnle iddo. • Mae cofnod ohonynt ledled y sir, ond maent yn anodd iawn eu gweld o hyd. Fe'u gwelir gan amlaf wedi'u lladd ar y ffordd.	chofnodi'n ddigonol. • Mae Mamaliaid mewn Amgylchedd Cynaliadwy am gael cofnodion o ffwlbartiaid. • Mae Ymddiriedolaeth Bywyd Gwyllt Vincent yn awyddus i gael gwybod am unrhyw gofnodion cyfredol a chyrff (a gasglwyd yn ystod 2014-2015) ffwlbartiaid sy'n byw'n wyllt neu ffuredau gwyllt.
Nyctalus noctula Ystlum mawr © R.E. Stebbings/ www.bats.org.uk		• Rhywogaeth gyffredin ac eang yn y sir. Hwn yw un o'n hystlumod mwyaf, ac mae'n bwyta clêr, chwilod, a gwyfynod. Fe'i cysylltir â choetiroedd a pharcdiroedd lle mae coed aeddfed yn darparu safleoedd clwydo da.	• Gweler y cynllun gweithredu ynghylch Rhywogaethau Ystlumod ar wefan Cyngor Sir Caerfyrddin.
Pipistrellus pygmaeus Ystlum lleiaf meinlais © Hugh Clark/ www.bats.org.uk	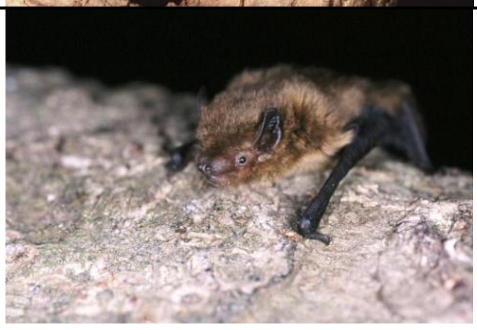	• Rhywogaeth gyffredin ac eang yn y sir. Ystlum bach y deuir o hyd iddo mewn gwlyptiroedd, er enghraifft ar gyrion afonydd a llynnoedd. Yn aml mae'n clwydo mewn craciau yn waliau allanol tai ac adeiladau. Yn bennaf mae'n bwyta clêr bach yn enwedig gwybed mân a mosgitos sydd â chysylltiad â dŵr.	• Gweler y cynllun gweithredu ar gyfer Rhywogaethau Ystlumod ar wefan Cyngor Sir Caerfyrddin.
Plecotus auritus Ystlum hirglust © John Altringham/ www.bats.org.uk		• Rhywogaeth gyffredin ac eang yn y sir. Maent yn hedfan yn agos at lystyfiant neu mewn coetiroedd, ac yn aml defnyddiant eu clustiau mawr i glustfeinio am synau ysglyfaeth ac i godi trychfilod o wyneb yr isdyfiant. Yn bennaf mae'n bwyta gwyfynod, chwilod, clêr, pryfed clustiog, a chorynnod. Fel arfer mae nifer bychan yn clwydo gyda'i gilydd mewn hen adeiladau, ysguboriau, eglwysi, a choed.	• Gweler y cynllun gweithredu ar gyfer Rhywogaethau Ystlumod ar wefan Cyngor Sir Caerfyrddin.
Rhinolophus ferrumequinum Ystlum pedol mwyaf © Tom McOwat		• Yn ôl pob tebyg mae'r ystlum pedol mwyaf wedi'i ddosbarthu'n eang ond bychain yw eu niferoedd. Mae wedi'i gyfyngu'n bennaf i dde'r sir, ond hefyd mae i'w weld yr holl ffordd i fyny Dyffryn Tywi hyd at Lanymddyfri o leiaf ac yn Nolau-cothi. • Mae'r rhan fwyaf o'r cofnodion ar gyfer ystlumod unigol sy'n gaeafu mewn ogofâu neu gloddfeydd. • Yn bennaf mae'n bwyta trychfilod mawr megis chwilod y gerddi, chwilod y dom, gwyfynod, a phryfed gwellt.	• Gweler y cynllun gweithredu ar gyfer Rhywogaethau Ystlumod ar wefan Cyngor Sir Caerfyrddin.
Rhinolophus hipposideros Ystlum pedol lleiaf © Conor Kelleher/ www.bats.org.uk		• Nid yw'r ystlum pedol lleiaf wedi'i ddosbarthu mor eang, ond hefyd hon yw'r rhywogaeth fwyaf celgar ac yn sgil hynny prin y sylwir arni. Mae systemau'r ogofâu, yn enwedig y rhai sy'n gysylltiedig â'r gefnen galchfaen, yn safleoedd gaeafgysgu pwysig fel y mae rhai o'r hen weithfeydd mwynau. • Mae cofnodion o'r rhywogaeth hon wedi cynyddu yn ystod y blynyddoedd diwethaf. • Mae'n bwyta amrywiaeth o drychfilod bychain.	• Gweler y cynllun gweithredu ar gyfer Rhywogaethau Ystlumod ar wefan Cyngor Sir Caerfyrddin.

Y RHYWOGAETH	FFOTOGRAFF	Y CYNEFIN / SAFLEOEDD YN SIR GAERFYRDDIN	Y MATERION / CAMAU GWEITHREDU GOFYNNOL
Sciurus vulgaris Gwiwer goch © Lizzie Wilberforce		• Yn Sir Gaerfyrddin mae gwiwerod coch wedi eu cyfyngu'n bennaf bellach i blanhigfeydd conwydd mawrion yng ngogledd y sir. O bryd i'w gilydd fe'u gwelir mewn coetiroedd collddail sydd o amgylch y planhigfeydd hyn.	• Mae prosiect Gwiwerod Coch Canolbarth Cymru yn gweithio er mwyn gwarchod gwiwerod coch a chynyddu eu niferoedd. • Mae gwiwerod llwyd yn fygythiad parhaus i'r rhai coch gan eu bod yn rheoli cynefinoedd ac yn cludo brech y gwiwerod, sy'n angheuol i wiwerod coch. • Mae swyddog prosiect wedi'i gyflogi i weithio gyda gwirfoddolwyr/grwpiau cymunedol am y 5 mlynedd nesaf. • Gweler y cynllun gweithredu ar gyfer y Wiwer Goch ar wefan Cyngor Sir Caerfyrddin.
Pipistrellus pipistrellus Ystlum lleiaf ©Hugh Clark/ www.bats.org.uk		• Rhywogaeth gyffredin ac eang yn y sir. Ystlum bach yw hwn sydd i'w weld mewn amrywiaeth eang o gynefinoedd yn cynnwys tir ffermio, coetir, maestrefi, a threfi. Yn aml mae'n clwydo mewn craciau yn waliau allanol tai ac adeiladau. Mae'n bwyta clêr bach yn bennaf.	Gweler y cynllun gweithredu ar gyfer Rhywogaethau Ystlumod ar wefan Cyngor Sir Caerfyrddin.

* Rhywogaeth Adran 42 ac nid Cynllun Gweithredu Bioamrywiaeth y DU